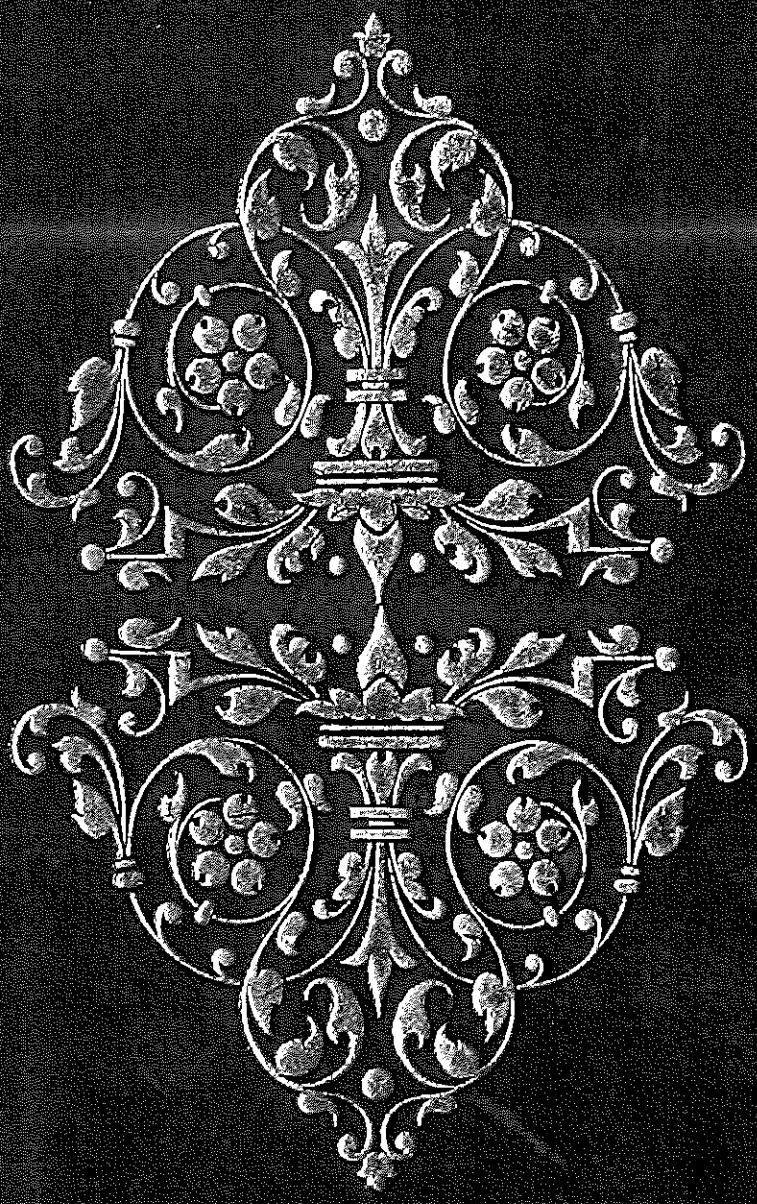
DİN ve HAYAT

TDV • İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ DERGİSİ • Sayı: 27 Yıl: 2016

27 KİTAP MEDENİYETİ 2016

www.istanbulmuftulugu.gov.tr

ÜCRETSİZDİR

ISSN: 1308-9595

TDV İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ DERGİSİ

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSTANBUL ŞUBESİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ VE YAYIN YÖNETMENİ (SORUMLU)
Prof. Dr. Rahmi YARAN

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ ve YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Müteber Gülsefa UYGUR

EDİTÖR
Kâmil BÜYÜKER
kamilbuyuker@gmail.com
dergi@istanbulmuftuluguu.gov.tr

YAYIN EKİBİ
Abdullah Rüştü KİŞİ
Dr. Ayhan IŞIK
Esra YILDIZ
Fulya İBANOĞLU
Mehmet YÜKSEL
Nevin MERİÇ
Şadiye ÇİMEN BAYRAKTAR

TASHİH
İbrahim ŞAMİL

HUKUK DANIŞMANI
Av. Ayhan GÜLTEKİN
0212 570 62 27

GRAFİK-TASARIM
Bora NEBİOĞLU
0551 120 18 60

KAPAK FOTOĞRAFI
Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi Fetva Mecmuası Kapağı
İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi
No: 315

WEB
istanbulmuftuluguu.gov.tr

BASIM YERİ ve TARİHİ
TDV Yay. Matbaası
Ostim Örnek San. Sit. 1. Cad.
No: 11 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312 354 91 31

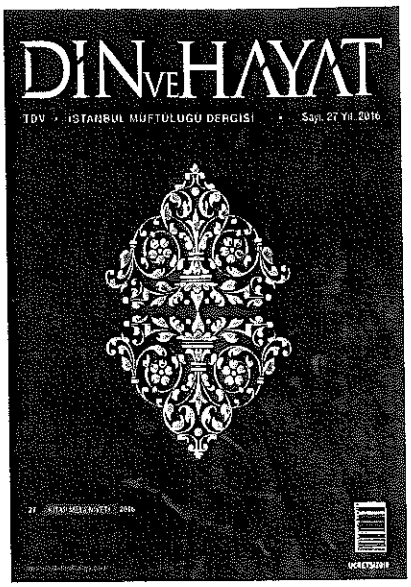
İDARE YERİ
İstanbul Müftülüğü Ek Binası
Molla Fenari Mah. Vezirhan Cad.
Çemberlitaş-Fatih/İSTANBUL
0212 526 16 80 / 14-15
0505 314 69 78

YAYIN TÜRÜ
Yerel-Süreli

ANKARA TEMSİLCİSİ
Mutlu DOĞAN
0543 903 85 69

DAĞITIM
Osman SARIKÖSE
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl.
İstanbul Fatih Kitabevi
Akşemseddin Mah. Akdeniz Cad.
No: 109 Fatih/İstanbul
0 212 621 80 17

Yayınlanan yazıların hukuki-bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Kur'ân'ın ilk hitabı olan "Oku" emrinin muhatabı Müslümanlar, tarih boyunca bu ölçü temelinde bir medeniyetin inşası ve imarını gerçekleştirmişlerdir. O yüzden İslam medeniyeti, bir kitap medeniyetidir, yazı medeniyetidir, okuma medeniyetidir. Günümüzde medeniyetimizin bu özelliği unutturulmak istense de Kitap Medeniyeti'nin bütün unsurları (kitap, kütüphane, yazar, çizer ve sanatkârlar) ve müesseseleri dimdik ayaktadır.

27. sayıya ulaşan Din ve Hayat, "Kitap Medeniyeti"ni hatırlatma sadedinde bir dosya ile huzurunuzda. Dergimiz, Prof. Dr. Rahmi Yaran tarafından kaleme alınan ve Müslümanın hayatının temelini oluşturan Kur'ân'ı merkeze alan "Kitabım Kur'ân" isimli yazı ile açılıyor. İmanın esaslarından birini teşkil eden "Kitaplara İman" bahsini, Prof. Dr. İlyas Çelebi inceledi. Kur'ân'ın ezberlenmesi, yazılması, cem'i ve istinsahı ile ilgili "Kitap Olarak Kur'ân-ı Kerim" başlıklı yazıyı Prof. Dr. Mustafa Altundağ yazdı. Prof. Dr. İsmail Yiğit, Hz. Osman (r.a.)'ı Kur'ân'ın istinsahını merkeze alarak portre köşemiz için kaleme aldı. "Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta Kutsal Kitap Kavramı" ise Prof. Dr. Ömer Faruk Harman'ın yazısının başlığıdır.

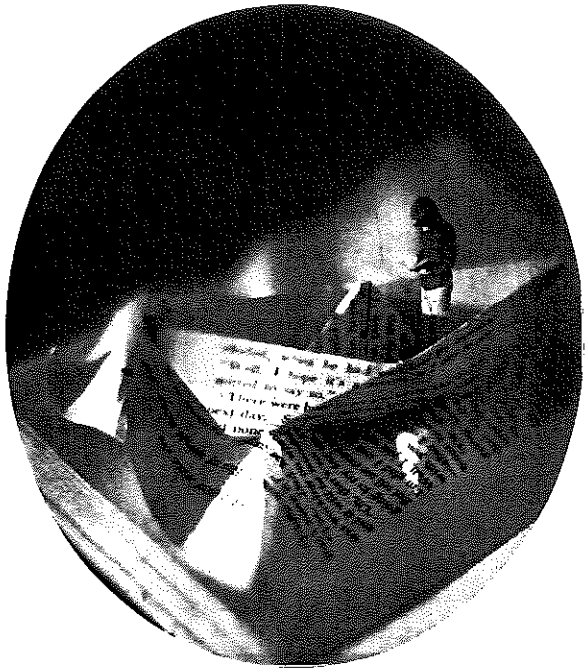
Osmanlı'yı başlı başına kitap medeniyeti kılan amiller üzerinde, dosyamız için başka önemli yazılar da kaleme alındı. Osmanlı'da öne çıkmış belli başlı telif eserlerin ve müelliflerin zikredildiği bir makaleyi Doç. Dr. Fatih M. Şeker yazdı. Osmanlı sosyal hayatında kitapla birlikte anılan mahfilleri ve meclisleri derceden yazıyı, Dr. Şemseddin Şeker hazırladı. Dr. Fatma Meliha Şen, divan bırakan Osmanlı kadın şairlerini kaleme alırken, tarih boyunca yaşanan kitap kıyımlarını odağına alan "Kül Olan Tarih" başlıklı yazıda Müjdat Arslan'ın imzası var.

Dosyamıza zikrettiklerimiz dışında daha pek çok kıymetli isim katkı sunarken, Prof. Dr. İsmail E. Erünsal ve Prof. Dr. Muhittin Macit söyleşileri de Kitap Medeniyeti'nin farklı boyutlarına dikkat çekiyor. Yine bu sayımızda İslam El Yazmaları Birliği (The Islamic Manuscript Association) üyesi üç araştırmacıyla arkadaşımız E. Betül Çakırca'nın gerçekleştirdiği bir soruşturmaya da yer veriyoruz.

Kitap Medeniyetimizin farklı renkleri ve unsurları ile yolculuk yapacağınız dopdolu bir dergiyle sizleri baş başa bırakırken gelecek sayının dosya konusunun "Sıla-i Rahim" olacağı bilgisini de paylaşmak isteriz.

İstifade edilmesi temennisiyle...

Kâmil BÜYÜKER

XXI. YÜZYIL TÜRKİYE'SİNDE OKURYAZARLIK:

BİLGİ OKURYAZARLIĞI

Dr. Mehlika Karagözoğlu ASLIYÜKSEK
Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Kitap medeniyetinden söz edebilmek için bir okuma kültürünün; bir okuma kültüründen söz edebilmek için bir okuma alışkanlığının; okuma alışkanlığından söz edebilmek için de okuryazarlığın olması gerekir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde okuryazar, "okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse"; okuryazarlık ise "okuryazar olma durumu"[1] şeklinde ifade edilmektedir. Üç yüz yıl önce dünya toplumlarında bir övünç meselesi olan okuryazarlık, bugün herkesin doğal olarak sahip olması beklenen bir donanım durumundadır. Bu noktaya gelinmesi hayli zaman almıştır.

Batı'da Sanayi Devrimi ile fark edilen bilginin ekonomik değeri, insana yatırımı öne çıkarmış ve işverenlerin çalışanlarını eğitmesine yol açmıştır. Türkiye'de ise XX. yüzyılın ortalarında gerçekleştirilen okuma-yazma seferberlikleri toplumun büyük kısmının okuryazar olmasını sağlamıştır. Bugün belediyelerce zaman zaman düzenlenen okuma yazma kursları, ülkemizde hâlâ okuma yazma bilmeyen bir kesimin var olduğunu göstermektedir.

Günümüzde okuryazarlık sözlük anlamının ötesinde anlamlarda kullanılmaya başlamış, daha doğrusu yeni okuryazarlık türleri ortaya atılmıştır: Bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, trafik okuryazarlığı gibi... Bu yazının ilgi alanına giren ise XX. yüzyıl okuryazarlığı da diyebileceğimiz bilgi okuryazarlığıdır.

Bilgiye ihtiyaç duyma, ihtiyaç duyulan bilgiyi arama, bulma, kullanabilme ve yeni bilgi üretebilme yeteneklerinin bir toplamı olan bilgi okuryazarlığı, okuryazarlıktan öte anlamlar içermektedir. Çünkü çağımızda okuryazar olmak değil, bilgi okuryazarı olmak; bilgiyi ve bilgi hizmetlerini doğru şekilde kullanabilmek önem taşımaktadır. Yerinde saymadan düzenli şekilde ilerleyerek entelektüel bir birikime sahip olabilmenin yegâne yolu, bilgi okuryazarlığıdır.

Bilgi okuryazarlığının temelinde okuma ve araştırma yatmaktadır. Ne yazık ki toplumumuzda okuma eylemi, farklı ya da özel insanlara has bir davranış biçimi gibi algılanan, diğer insanlar içinse "boş zaman faaliyeti" olarak görülmektedir. Boş zamanlardaki

okuma da yerinde ve tutarlı değil, popüler kültüre ve günün modasına göre değişen, çok konuşulduğu için okunan romanlar ve gazetelerin magazin ekleriyle sınırlanan bir okumadır.

Oysa okuma, geçmiş deneyimlerle oluşturulmuş anlamların hatırlanması ve sahip olunan kavramların kullanılarak yeni anlamlar kurulmasını içeren, böylece aklın gelişmesine katkıda bulunan zihinsel bir işlemdir.[2]

Okuma, bir alışkanlık hâline geldiği zaman anlam kazanır ve uzun vadeli fayda sağlar. "Okuma alışkanlığı, bireyin bir zevk ve gereksinim kaynağı olarak algılaması sonucu okuma eylemini yaşam boyu sürekli ve düzenli bir biçimde ve eleştirel bir nitelikte gerçekleştirmesidir."[3] Okuma alışkanlığı, yenilik gereksinimi, öğrenme ihtiyacı, eğlence, güçlü olma duygusu ve bu gibi ekonomik, toplumsal, kültürel gelenek ve göreneklerle ilgili okuma güdüsünü yaratan etkenlerin rol oynadığı, ilk bakışta basit gibi görünen ancak incelendiğinde oldukça karmaşık olduğu anlaşılan bir olgudur.[4]

Amerikan Kütüphaneciler Birliği, okuma alışkanlığı olan ya da olmayanı tanımlayabilmek amacıyla bir yaklaşım öne sürmüştür. Buna göre:

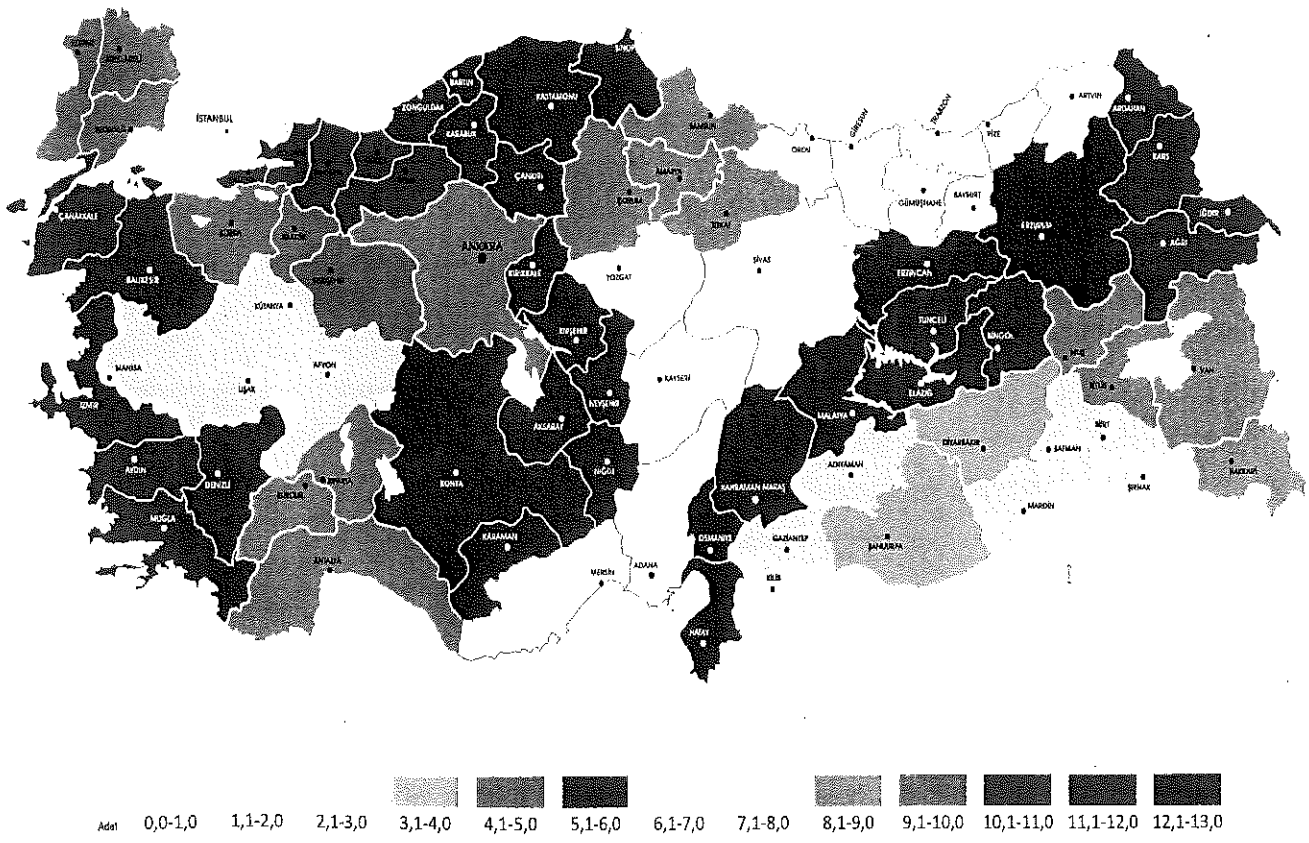
Çok okuyan okur: Yılda 21 ve daha fazla kitap okuyan kişi,

Orta düzeyde okur: Yılda 6-20 arasında kitap okuyan kişi,

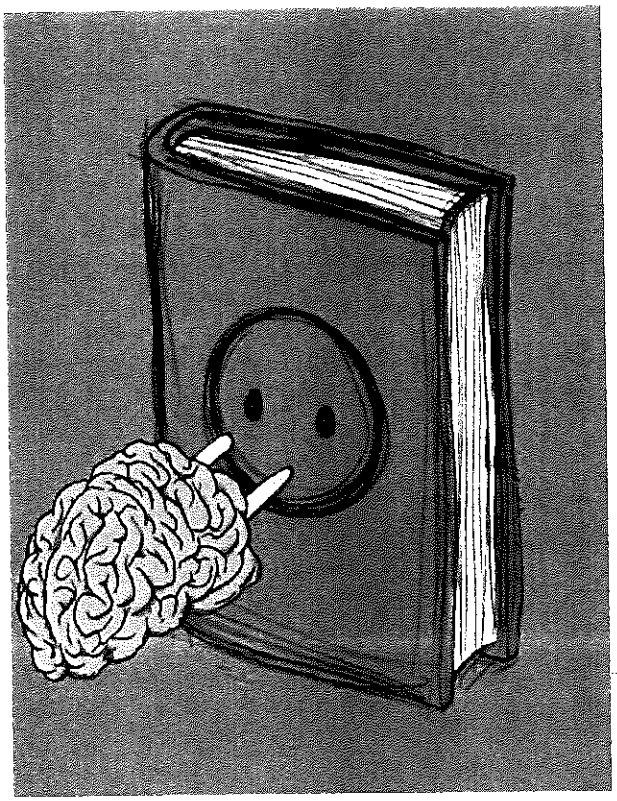
Okuyucu olmayan kişi: Hiç kitap okumayan kişidir.[5]

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye İstatistik Kurumu da ülkemizdeki okuma alışkanlıklarını ortaya koymayı hedefleyen bir çalışma gerçekleştirmiş ve "Türkiye Okuma Kültürü Haritası Projesi" kapsamında Türkiye'yi temsil niteliği olan 26 ilde 6212 kişi ile bir araştırma yapmıştır.[6] 0,95 güvenilirlik sınırları içinde olup hata payı oranı +/- %1,23 olan çalışmadan elde edilen verilere bakıldığında;

Seçici ve düzenli kitap okuyanların yılda okuduğu kitap sayısı ortalama 14,5'tir. 7-14 yaş grubu bireyler yılda ortalama 12 kitap okurken, kadınlar yılda ortala-

Türkiye'de bir yıl içinde ortalama okunan kitap adedi

ma 7,3 kitap, erkekler yılda ortalama 7,1 kitap okumaktadır.

Bekârlar yılda ortalama 10,1 kitap okurken, yaşamının büyük kısmını büyükşehirde geçirenler yılda ortalama 7,7 kitap okumaktadır.

Aynı verilere göre ülke nüfusun % 45,3'ü okuduğu kitabı rastgele seçmekte ve düzensiz okumaktadır. Nüfusun % 84,2'sinin düzenli olarak takip ettiği bir yazar bulunmazken, büyük çoğunluk halk kütüphanesinden faydalanma ihtiyacı da duymamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Kültür İstatistikleri'ne bakıldığında halk kütüphanesi kullanıcı sayısının 1990-2014 yılları arasında 19-20 milyonlarda seyrettiği, yani 80 milyonluk nüfusumuzun büyük kısmının kütüphane kullanmadığı görülmektedir. Elbette 2014 yılında halk kütüphanesi sayımızın sadece 1121 olduğu da ifade edilmelidir.[7]

2014 verilerine göre, 1121 halk kütüphanemizdeki toplam kitap sayısı 17.111.825; kitapdışı materyal sayısı ise 139.787'dir.[8] Sadece New York Halk Kütüphanesi'nde 53 milyondan fazla materyal olduğu bilinmekte iken ülkemizin kitap fakiri durumundaki kütüphanelerine giden okuyucu sayısının bu kadar az olmasının sebepleri üzerinde düşünmenin vakti gelip geçmektedir.

Türkiye'de okuma alışkanlığının düşüklüğünün sebeplerini sorunun genel hatlarıyla ortaya konmasını sağlayacak şekilde şöyle sıralayabiliriz:

1) Okuma alışkanlığının çocukluk döneminde çeşitli nedenlerle kazanılmamış olması;

2) Bireyleri okuma alışkanlığı kazanmaya güdüleyecek aile kitaplığı, okuyan bir örnek, öğretmen, aile, arkadaş grubu, yakın çevre ve toplum olmaması;

3) Okuma eyleminin yaşamın doğal bir parçası ve zorunlu bir gereksinim niteliğine henüz ulaşmamış olması;

4) Türkiye'de televizyon, video, internet vb. araçların okuma alışkanlığını daha çok olumsuz yönde etkilemesi;

5) En önemli sosyo-psikolojik ve sosyo-politik engellerden biri olan sansür;[9]

6) Toplumun büyük çoğunluğunun okuma alışkanlığı için gerekli koşulları oluşturmada ekonomik yönden yetersiz kalması;

7) Toplumumuzda okuyandan çok zenginlik, güzellik, ün vb. özelliklere sahip bireylere hayranlık duyulması;

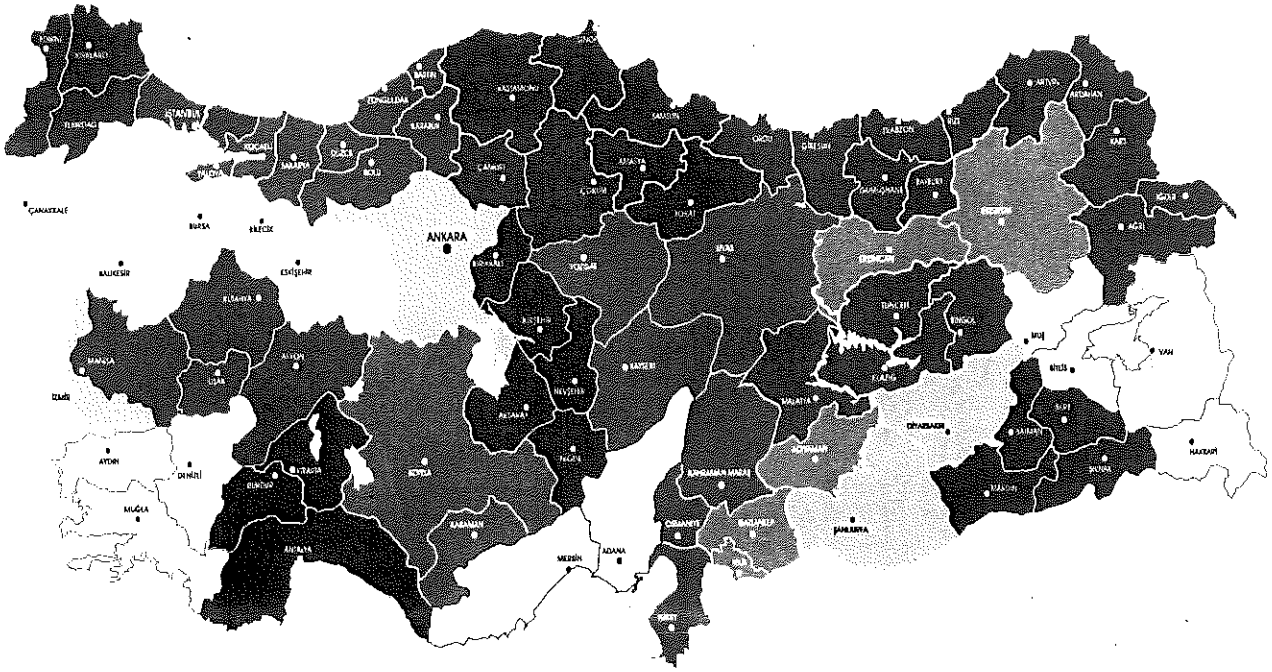
8) Bireylerin güçlükleri aşmada bilgi değil de kurnazlık yolunu seçmeleri;

9) Kitabın ve okumanın zararlı ya da boş bir iş gibi algılanması;

10) Kitle iletişim araçlarının okuma ilgisi yaratma ya da geliştirmede üzerine düşeni yapmaması;

11) Eğitim sisteminin okuyup araştırarak bilgi edinmeye gereken ağırlığı vermemesi ve okuma alışkanlığını geliştirecek sürekli-tutarlı programlardan yoksun olması;

12) Türkiye için okuma alışkanlığının bir sorun olduğunu kabul eden ciddi bir yaklaşımın varlığı tartışılmakla birlikte sorunun çözümü için ciddi, tutarlı ve sürekli bir gayret gösterilmemesi; ayrıca net bir çaba ortaya koyacak belli bir kurum ve kuruluşun bulunmaması;[10]

Türkiye'de halk kütüphanelerinden yararlanma oranları

13) Bilgi toplumu olmanın temelinin bilgisayar ve internet kullanımı olduğu zannedilmesi, okuma alışkanlığı sorununun küçümsenmesi ve ayrıntı bir sorun gibi ele alınması;

14) Türkiye'de çeşitli düzeylere yönelik nicelik ve nitelikte okuma materyalinin olmayışı;[11]

15) Eğitim müfredatında kültür tarihi öğretmeye yönelik derslerin olmaması;

16) Öğretmenlerin kültür tarihi alanında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve öğrencilerin bakış açılarını genişletecek yönlendirmelerde bulunamamaları;

17) Bu konuda önemli role sahip ve sorunun çözümüne katkıda bulunması gereken kütüphanelerin çeşitli nedenlerle bu işlevi yerine getirmemesi;[12]

18) Kütüphanelerde çalışan personel sayısının standartların çok altında olması;

19) Kütüphanelerde çalışan personelin büyük kısmının gerekli yetkinliklerden yoksun olması, Bilgi ve Belge Yönetimi/ Kütüphanecilik formasyonu almamış olması;

Bu sebeplerin ortadan kaldırılması mümkün olduğunda ülkemizdeki okuma alışkanlığı sorunu ortadan kalkacak; okuma alışkanlığının bireylerde sürekli bir davranış hâline gelmesi ve topluma yayılması ile bir okuma kültürü meydana gelecektir. Esasında toplumun belli bir kesiminde mevcut olan bu kültürün bütün topluma yayılması dileğimizdir. ■

DİPNOTLAR

1 Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi) www.tdk.gov.tr. (08.01.2016)
2 Yılmaz, Bülent. Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü. Ankara: Kütüphaneler Genel Müdürlüğü,1993. s.22.
3 age, s.30.
4 Yılmaz, Bülent. "Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine". Türk Kütüphaneciliği, c.3, s.1,1989, s.50.
5 www.ala.org; Akt. Gürcan, Halil İbrahim. Okuma Alışkanlığı İle Kitap Yayıncılığının Kültürel İletişim Ve Teknolojisine Bağlı Sorunları Karşısında Türkiye Temelinde Bir Model Önerisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1999. s.173.
6 Türkiye Okuma Kültürü Haritası. [http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/55,yonetici-ozetipdf.pdf?0] (Erişim Tarihi: 08.01.2016)
7 Türkiye İstatistik Kurumu Temel İstatistikler. [http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist] (Erişim Tarihi: 08.01.2016)
8 Türkiye İstatistik Kurumu Kütüphane Türüne Göre Kütüphane, Kitap ve Kitap Dışı Materyal Sayısı. [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086] (Erişim Tarihi: 08.01.2016)
9 Yılmaz, Bülent. Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü, s.57.
10 10 Yılmaz, Bülent. "Okuma Alışkanlığı Sorunu ile Bir Mücadele Örneği ve Türkiye İçin Öneriler". Türk Kütüphaneciliği 12, 3 (1998): 252-258.
11 Yılmaz, Bülent. Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü, s.22.
12 Karagözoğlu, Mehlika. "Eğitimin Olmazsa Olmaz Değeri: Okumak". Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni 1, 3 (2006): 37-41.